

Instytut Pamięci Narodowej - Archiwum

<https://archiwum.ipn.gov.pl/pl/upamietnianie/dekomunizacja/zmiany-nazw-ulic/nazwy-ulic/nazwy-do-zmiany/40389,ul-Trusiewicza-Stanislawa.html>
02.04.2026, 20:20

ul. Trusiewicza Stanisława

*W ocenie Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu nazwa powyższa **powinna zostać zmieniona** jako wypełniająca normę art. 1 Ustawy o zakazie propagowania komunizmu lub innego ustroju totalitarnego przez nazwy budowli, obiektów i urządzeń użyteczności publicznej (Dz.U. RP z 2016 r. poz. 744).*

Stanisław Trusiewicz (1871-1918) - współtwórca i jeden z przywódców rewolucyjnej Socjaldemokracji Królestwa Polskiego i Litwy (SDKPiL). Działacz Socjaldemokratycznej Partii Robotniczej Rosji (bolszewików) - SDPRR(b). Brał udział w bolszewickiej rewolucji 1917 r., jako propagandzista i publicysta współpracował z bolszewickimi gazetami. Do końca życia aktywnie działał w Rosyjskiej Partii Komunistycznej (bolszewików) - RKP(b).

Urodził się w 1871 r. (niektóre opracowania podają rok ur. 1869 i 1870) w majątku Wiereckowo koło Nowogródka. Syn Stanisława, zubożałego szlachcica i Pauliny.

Od 10 maja 1890 r. więziony w X Pawilonie Warszawskiej Cytadeli za działalność w II Proletariacie. Zwolniony za kaucją, następnie wyrokiem carskim skazany na 1 rok pozbawienia wolności. W 1893 r. wyjechał do Zurychu, gdzie nadal utrzymywał stosunki z członkami II Proletariatu.

Od 1895 r. działał w Wilnie jako jeden z wpływowych przywódców organizacji socjalistycznych. Był przywódcą Związku Robotników na Litwie. Jako twórca wielu odezw i kilku strajków został 11 marca 1897 r. aresztowany przez policję carską, następnie skazany na pięcioletni pobyt na Syberii. Na zesłaniu utrzymywał bliskie kontakty z rewolucjonistami rosyjskimi. W końcu listopada 1899 r. uciekł z Syberii.

Po powrocie do Wilna stanął tam na czele rewolucyjnej Socjaldemokracji Królestwa Polskiego i Litwy (SDKPiL), utworzonej z połączenia Socjaldemokratycznego Związku Robotniczego, będącego kontynuacją rozbitej aresztowaniami 1895 r. Socjaldemokracji Królestwa Polskiego, ze Związkiem Robotników na Litwie oraz z lewicową mniejszością LSDP. Został dokooptowany do KC, opracował statut partii. Został również członkiem Zarządu Głównego SDKPiL. W Warszawie przystąpił do wydawania „Sprawy Robotniczej”.

Po raz drugi uwięziony w 1901 r. w X Pawilonie Warszawskiej Cytadeli, ponownie w 1903 r., gdy został schwyty po ucieczce, następnie skazany na 10 lat zesłania na Syberię. Na zesłaniu nawiązał kontakt z bolszewikami, wydawał pisma o charakterze rewolucyjnym.

Powrócił do kraju podczas rewolucji 1905 r., dalej aktywnie pracował w SDKPiL. W marcu 1906 r. został w Wilnie po raz kolejny aresztowany. Po miesiącu opuścił areszt z zakazem

zamieszkiwania w miastach stołecznych i gubernialnych.

Na przełomie lat 1906/1907 przeniósł się do Niemiec. W styczniu 1907 r. z upoważnienia ZG SDKPiL zorganizował w Bernie I Zjazd Zagranicznych Sekcji SDKPiL, na którym podjęto decyzję o nawiązaniu porozumienia z Centralnym Biurem Grup Współdziałania Socjaldemokratycznej Partii Robotniczej Rosji (SDPRR). Trusiewicza wybrano na Zjeździe do BSZ SDKPiL. Jednocześnie Trusiewicz był konsekwentnie odsuwany od działalności partyjnej w SDKPiL w ramach wewnątrzpartyjnych walk o władzę.

W 1907 r. przeniósł się do Finlandii, gdzie zamieszkał obok W. Lenina – w sąsiednim domu. Przed majem 1907 r. z inicjatywy Lenina uczestniczył w przedzjazdowej naradzie bolszewików, pisał też artykuły w bolszewickiej prasie. Bazując na poparciu działaczy SDKPiL w Warszawie, został wybrany w dzielnicy Wola na delegata na V Zjazd SDPRR w Londynie. Po zjeździe londyńskim, do lutego 1908 r., mieszkał w Finlandii. Jednocześnie w ZG SDKPiL nasilała się partyjna nagonka na Trusiewicza. Zarzucano mu „przejście na pozycję mienszewików”, następnie na „pozycję skrajnego bolszewika”. Konsekwencją przepychanek partyjnych było pozbawienie Trusiewicza możliwości publikowania artykułów na łamach prasy partyjnej SDKPiL i odcięcie od prasy bolszewickiej, unikającej zadrażnienia stosunków z ZG SDKPiL. Trusiewicz zaczął więc współpracować z prasą mienszewicką.

Wyrokiem sądu partyjnego 2 kwietnia 1909 r. Trusiewicz pozbawiony został „prawa zajmowania urzędów partyjnych w organizacjach krajowych i zagranicznych SDKPiL na przeciąg jednego roku”.

Latem 1909 r. Trusiewicz utworzył w Krakowie ośrodek opozycyjny wobec ZG SDKPiL, skupiony wokół pisma „Solidarność Robotnicza”, ukazującego się do 1911 r. Trusiewicz oskarżał ZG o paraliżowanie wysiłków na rzecz połączenia ruchu robotniczego. 2 lutego 1911 r. ogłosił wystąpienie z SDKPiL „lecz nie z szeregów zwolenników podstawowych zasad jej programu”. Jako główny powód podał dwa sądy partyjne nad nim w 1908 i 1910 r., inspirowane przez „sekciarski Zarząd Główny”, jednocześnie zapewnił, że „pozostaje w Socjaldemokratycznej Partii Robotniczej Rosji”.

Przez kilka kolejnych lat Trusiewicz przebywał na emigracji, w Szwajcarii, Niemczech, Belgii, Włoszech i Francji (w Paryżu). W czasie I wojny światowej potępił J. Piłsudskiego i legionową ideę walki zbrojnej. Poparł paryską sekcję bolszewików. Wychodząc z założenia, że zwycięstwo w wojnie Niemców oznacza „koniec Polski”, Trusiewicz opowiadał się za poparciem Rosji, wysuwając na czoło hasło współdziałania z ruchem robotniczym Rosji, uznając jednocześnie prawa narodów do „samookreślenia się”, opowiadał się również za stworzeniem „Stanów Zjednoczonych Europy”.

Po zwycięstwach marcowej rewolucji w Rosji, w lipcu 1917 r. przeniósł się z Paryża do Piotrogradu i aktywnie działał w partii bolszewickiej, zwłaszcza jako propagandzista i publicysta. Występował na zebraniach z ramienia Komitetu Piotrogradzkiego SDPRR (b). Współpracował z gazetą „Prawda”, centralnym organem partii bolszewickiej, oraz m.in.

bolszewickimi gazetami: „Raboczij Put”, „Proswieszczenije”. Współpracował z wydawanym w Petersburgu przez działaczy SDKPiL i PPS-Lewicę „Promieniem”.

Brał udział w rewolucji bolszewickiej. Objął kierownictwo działu w piśmie „Izwestija”, głównym organie Ogólnorosyjskiego Centralnego Komitetu Wykonawczego Rad (OCKW Rad), przystąpił do redagowania nowego pisma „Wiestnik Żyzni”.

24 sierpnia 1918 r. zmarł nagle w podmoskiewskim Możajsku, gdzie przyjechał w celu wygłoszenia referatu dla nauczycieli wiejskich. Rosyjska Partia Komunistyczna (bolszewików) [RKP(b)] postanowiła uczcić pamięć Trusiewicza, który „35 lat życia oddał partii i zmarł na posterunku pracy”, masowym udziałem w pogrzebie i wystosowaniem specjalnej odezwy.

(KLGd)